

Факултет _____

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст.5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ _____

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име , име једног од родитеља и презиме кандидата:

2. Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање:

3. Година дипломирања:

4. Назив магистарске тезе кандидата:

5. Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена:

6. Година одбране магистарске тезе:

Обавештавамо вас да је

(назив надлежног тела факултета).

на седници одржаној _____ размотрило предложену тему и закључило да је тема
подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог: 1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем.
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације.

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој трећој седници у школској 2012/2013. години, одржаној 27. децембра 2012. године, донело је следећу

ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **мр Александра Ерића** под насловом "Проблем слободе људске личности код Светог Максима Исповедника и у философији Серена Кјеркегора" (комисија: др Игнатије Мидић-ментор, редовни професор на Православном богословском факултету Универзитета у Београду; др Максим Васиљевић, ванредни професор на Православном богословском факултету Универзитета у Београду и др Миланко Говедарица, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду).

2. Задужују се Студентска служба Факултета да предметни извештај и предлог за одбрану доставе надлежном Већу Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Мр Александар Ерић предао је Већу пријаву за израду докторске дисертације, заведену под бр. 5/653, од 05.11.2012. године.

Веће Факултета оформило је Комисију за одобрење теме докторске дисертације дана 07.11.2012. године, а Комисија је поднела извештај Већу Факултета, бр. 5/730, дана 25.12.2013. године.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

ДЕКАН

Проф. др Предраг Пузовић

КОМИСИЈА ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ
НАУЧНО-НАСТАВНОГ ВЕЋА
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Датум
пријема: 5.11, 2012.

Број: 5/653

ПРИЈАВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВЕЋУ
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
БЕОГРАД

Подносилац пријаве:	
Презиме:	Ерић
Име:	Александар
Број индекса:	05/04
Адреса:	Иванковачка 9, 37000 Крушевац
Број телефона:	+381648006290
Email:	shiljegovac@gmail.com

Молим да ми се одобри израда докторске дисертације под насловом:
Проблем слободе људске личности код Светог Максима Исповедника и
у философији Серена Кјеркегора

У току припреме пријаве теме за докторску дисертацију консултовао/ла сам се са:

ДР Игнатијем Мидићем, редовним професором

Предмет за колатају: св. Максим Г

проф. Миланко Јоведарица
(ф.ф.)

Потпис ментора

Ев. Мидић

Прилози:

1. Диплома магистра богословских наука
2. Оверена фотокопија уверења о положеним испитима на постдипломским студијама
3. Доказ о уплати доприноса за пријаву докторске тезе на жиро рачун Православног богословског факултета Београду
број: 840- 2046666-36, позив на број 11
4. Curriculum vitae
5. Образложење теме

Образложење теме треба да садржи:

1. Предмет и циљ докторске дисертације (показати да је реч о теми значајној за развој одређене области науке или њену примену).
2. Методе које ће се у истраживању применити
3. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању (хипотезе које ће се научно потврдити или оборити).
4. Опис садржаја (структуре по поглављима) докторске дисертације (до две странице).
5. Очекивани резултати (навести очекиване резултате и допринос одређеној области науке).
6. Списак литературе која ће се користити

Потпис подносиоца молбе

Александар Ерић

ПРАВОСЛАВНОМ БОГОСЛОВСКОМ ФАКУЛТЕТУ

УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Крушевац, 23. јануар 2012.

Поштоване колеге,

као магистар богословских наука обраћам Вам се, у договору са својим ментором, проф. др Игнатијем Мидићем, са молбом да ми се одобри израда докторске дисертације на тему:

Проблем слободе људске личности код Светог Максима Исповедника и у философији Серена Кјеркегора.

Предмет истраживања и основне хипотезе:

а) Пројава личности у функционалној слободи. Избор: да или не. Слобода код Кјеркегора почиње (ср. Лајбница) као *liberum arbitrium*. Да ли се тиме слобода исцрпљује? Да ли човек себе заокружује пуким избором? Или слободна личност хоће (жели) више? И где то жели (чини нам се да питање „где“ више одговара егзистенцијализму Серена Кјеркегора, јер захтева кретање, питање „шта“ је већ статично (у својој емфазии самозатворено))? Посебну пажњу обратити на „егзистенцијалне скокове“, нешто што је слично појму светоотачких тријада у покушају објашњења бића, и даље до расветљавања егзегетско-компаративног односа мисли Серена Кјеркегора у односу на мисао хришћанског Истока (узимамо у обзир нарочито мисао Св. Максима Исповедника).

б) Друго, размотрити однос појма бића, које се у свом традиционалном облику (*οντα, ens, entre, essere, being, Sein*) замењује појмом „егзистенцијално“. Овде нарочито обратити пажњу на то да супстанцијалистичка онтологија постојање идентификује преко суштине. Она појам „онтолошки“ супротставља појму „егзистенцијални“, у смислу да егзистенција није онтолошка категорија (у свом класичном схватању, ако егзистенцијално схватимо као издвојено и самодовољно, и не тако битно за постојање). С друге стране, за сваког нормалног човека, по речима Мартина Хајдегера, бивајуће *јесте*. То је стога што егзистенцијализам не познаје границе између дисциплина традиционалне философије. Конкретно: за Кјеркегора естетика није наука о лепом него пут који води до очајања (то пак очајање није изазвано спољним фактором, већ представља рефлексију у себи), етика није наука о моралу већ самоизбор. Страст слободе води ка избору. Властито ЈА јесте поистовећено са слободом. Вера пак је *жива ватра* која гори у човеку и место где се твори истина. То је питање слободе, и човека прати целог живота. Однос човека са Богом није безлична, објективна истина, у смислу рационалистичког приступа, већ је, како то Кјеркегор каже, истина само она која те изграђује. *Вера је неизмерни парадокс, парадокс који је у стању да убиство претвори у свето и Богу угодно дело, парадокс који Авраму поново даје сина, парадокс којим никаква мисао не може овладати, јер вера започиње управо тамо где мишљење престаје.*

в) Истана пак, по речима Светог Максима Исповедника, јасно се открива у самоме циљу стварања света, *да смо удови и тело и пуноћа онога који све собом испуњава-Христа Бога*. То је скривени циљ Бога Оца да сви будемо возглављени у Христу. Та тајна скривена од *нараштаја и векова* открива се истинито кроз само Оваплоћење Сина Божијег по ипостаси. Ми, конкретно, постојимо само као удови Оваплоћеног тела, *Духом нас спајајући и спријатељујући у себи и водећи их у меру раста његове духовне пуноће*. Схема би, сходно Максиму, изгледала отприлике овако: етика (добробиће, смрт тела) – СЛОБОДА – онтологија (биће, вечнобиће). Даље, Евхаристија јесте потврдни одговор на вољу Божију да свет постоји. У Евхаристији се Христос пројављује као њен началник, а после Вазнесења, Духом Светим, тај началник је личност епископа.

Овакво размишљање, уосталом, представљало је наш основни мотив за осмишљавање теме за израду докторске дисертације.

Структура рада и садржај поглавља с кратким описом, којим би тема докторске дисертације „Проблем слободе људске личности код Светог Максима Исповедника и у философији Серена Кјеркегора“ била обрађивана:

На основу извора била би представљена слобода (радни наслов) код Светог Максима Исповедника и Серена Кјеркегора. Потом би се приступило приказу сходних сродних термина који постоје, или, који указују на појам слободе. Циљ овог приказа састоји се у исцртавању што прозирније егзегетско-компаративне слике у схватањима слободе код Максима и Кјеркегора. Једну од занимљивости овог приказа представљали би паралелизми који би показали да слобода није узурпирана, било од саме светоотачке мисли, било од философског система, већ, на сличан начин, доживљај тајне постојања сваког човека од тренутка када човек стане пред безданом небића. Рад би обухватао три поглавља, и то:

Поглавље 1

а) Предисторија учења о личности код Светог Максима Исповедника

1. Кренули би са основним напоменама учења Светих Отаца кападокијаца. Њихов неизмерни допринос богословљу јесте учење о личности, тј. наглашавању разлике између природе и начина постојања исте. Узећемо у обзир чињеницу да докападокијски период није направио јасну дистинкцију између појмова личности и природе (за наш рад веома битно богословље Св. Атанасија Великог). Позадина проблема лежи у чињеници коју Савелије (III в.) формулише кроз учење о Богу као монади која игра различите улоге у једном бићу Божијем. Ради се, дакле, о пројавама једне исте природе и нема говора о томе да су личности Свете Тројице потпуна бића. Другим речима, ако замислимо појам личности код Савелија, то би значило да постоје природна својства и природне разлике међу лицима Свете Тројице, што је у супротности са светоотачким ставом да је у Богу једна природа заједничка и иста за сва три лица.

Решење проблема, које су кападокијски Оци понудили, било је у промени терминологије, са јасним импликацијама на онтологију. Кроз наш рад видећемо које су то последице поистовећивања термина ипостас са термином просопон. Један израз просопон, са изворним значењем личине (маске) по први пут у философском смислу задобија онтолошко значење, поистовећивањем са изразом ипостас

(подставком), као носиоцем постојања. Просопон није додатак, придевак бићу, већ указује на саму личну разлику међу лицима Свете Тројице. Оваквим ставом кападокијци су очували потпуност и конкретност сваког лица Свете Тројице.

По питању учења о човеку кападокијаци су полазили од тога да је природа општа категорија код људи и као таква претходи сваком човеку понаособ. Човек, као створено биће, суочен је са проблемом временске и просторне раздвојености. Простор и време нас уједно и спајају и раздвајају. Човек је биће у коме су живот и смрт *загрљени*. То са Богом није случај. У Богу нема просторне и временске раздвојености. Кападокијци су наглашавали чињеницу да говорити о трима личностима у Богу не значи говорити о мноштву богова већ о једном Богу. Када пак говоримо о различитим људским личностима ми тада не говоримо о једном човеку.

Из учења о Светој Тројици прозилази и учење о човеку код кападокијаца. Основни став Светог Василија Великог да суштину не можемо узети саму по себи, тј. да она не постоји *гола* без конкретних личности значи да мора постојати једна конкретна личност која носи природу и та личност везана за стварање јесте први човек Адам. Личност, а не суштина, или идеални човек, јесте чињеница нашег постојања. Тако долазимо до закључка који су кападокијци извели да је учење о личности уствари учење о Богу.

2. Други извор Максимовог учења јесте халкидонска христологија. Овај део поглавља започећемо са основном светоотачком тезом да је постојање производ слободе. То значи да свет своје постојање дугује Другој, али исто тако значи да постојање света зависи од односа са тим Другим.

Последица таквог стања јесте та да је творевина под сталном претњом смрти. Не само да је могло да је не буде, већ постоји реална опасност да се творевина врати у небиће (у апсолутном смислу те речи) из кога је и настало. Ова чињеница представља реално стање ствари.

Кроз рад, који подразумева и изворе Максимових ставова, обрадићемо учење о личности Христовој у светлости халкидонског ороса. Појмови неразделиво и несливено, као темељни појмови халкидонске христологије, везани су за ипостасно јединство двеју природа у личности Христовој. Слобода која се изражава као љубав носи са собом разјашњење дијалектике тварно-нетварно. Другим речима, појам личности не искључује то да она сама у себи инкорпорира више природа, што не значи да аутоматски имамо више личности. Личност извире из односа са другом личношћу, она је синоним за однос, што доводи до закључка да је приоритет на личности а не на природи. Штавише, природа постоји захваљујући особености која зависи од личности.

У самој христологији видећемо да је слобода кључни појам за разумевање исте. Оваположење Христово, као решење проблема природне раздвојености тварног и нетварног, остварује се поштовањем слободе људске личности. Као што је слобода узроковала Адамов пад, тако исто је слобода Пресвете Богородице представљала одговор на питање постојања света. Показаћемо да онтолошке последице халкидонског ороса подразумевају и превазилажење дијалектике један и многи. Како се ради о древном питању, где многи, у дохришћанском периоду, подразумевају деградацију једног, овде се кроз учење о Оваплоћењу и јединству Христове личности отвара могућност да многи буду инкорпорирани у једну личност, не губећи при том своју јединственост, односно лична обележја.

б) Особености Максимовог учења о слободи људске личности

Посебну пажњу првог поглавља усмерићемо ка Максимовој тези да је Бог апсолутно слободан јер његова природа не претходи његовој личности. Биће Божије није производ суштине већ слободе Бога Оца. Како је човеку биће дато, није, дакле, производ његове слободе, код човека се јавља апсурд да човек своју слободу изрази негационо, до те мере да и своје постојању одговори једним не. Изгуби ли човек ову могућност тиме губи и слободу. Обрадићемо широку тему стварања човека као бића способног за слободу, а не способног и слободног по себи.

На ову тему Максим размишља путем појма „иконе Божије“, онако како нам се та икона открила у самој Христу. Оваплоћење јесте тачка ослонаца Максимове мисли. Обрадити тему о Богочовечанском сједињењу којим је извршено обожење читаве природе, тј. воље Божије да буде љубав. Онтолошка истина везе између тварног и нетварног Максим објашњава путем учења о логосима природе који су израз Очеве воље да сви ти логоси буду сједињени у једноме Логосу- Христу, дакле, у једној конкретној личности а не у божанском уму. Логоси природе, као израз постојаности код Максима, и који одговарају самој неизменљивој суштини нису исто што и начин њиховог постојања који је променљив и одговара појму слободе људске личности. Парадигма те Максимове тезе, у којој слобода има само један смер, јесте чињеница да се слобода у Светој Тројици увек изражава као потврда.

Обрадићемо и тему човековог пада, изражену кроз акт човекове воље у учењу Св. Максима. Затим, указаћемо и на аскетско преображење воље путем крштења као новог рођења, које је по Максиму дар Божији. Посебна пажња биће усредсређена на Максимову тезу о истини као есхатолошком догађају. Истина, као есхатолошки догађај, улази у историју, али не постаје историја, нити историја у свом напредовању може сама по себи да постане есхатологија. Премошћавање тог проблема није суштинског већ личног карактера јер се истина по Максиму поистовањује са догађајем Цркве, тј. са самим Христом.

Поглавље 2

а) Предисторија Кјеркегорових рефлексива по питању слободе

1. Извори западне антропологије везани су за Августина и његов фактор свесности у приступу човеку. Направићемо кратку анализу класичног јелинског приступа онтологији, која не излази из оквира космологије, и Августиновог заокрета који по први пут у онтологију уводи појам субјекта (сопства) као доминирајућег фактора у одређивању постојања. Нарочита пажња биће усмерена на Августиново учење о стварању човека као заокружене индивидуе, која кроз сопствени ум одређује оно суштинско ЈА у човеку. Импликације Августинове тријадилогије на учење о човеку, где се приоритет суштине (онога да нешто прво јесте), у односу на лично (како то нешто јесте), довешће до тога да се појам слободе везује за субјетивни доживљај а не за однос.

2. Размотрићемо, у вези са нашим радом, и учење Томе Аквинског, које наставља пут Августиновог учења, упакованог сада у апарат Аристотеловог значења „бића по себи“ и Боецијевог приступа личности човекове коју он поима путем дефиниције и

његове суштине као мислеће природе. Бити субјекат то је оно што, по речима Томе Аквинског, одговара потенцији која је примљена од нечега другог. Другим речима, човек истрајава путем природе ствари примљене од Бога. Акциденције се остварују путем субјакта. Појам релативног се односи на форме (материје), док су разумске душе те које одређују човека. Главно је то да Тома Аквински своје учење заснива на тези да је у Богу суштина истоветна са постојањем.

3. Извор, који се тиче философије Серена Кјеркегора, обрадиће и Декартов приступ човеку. Декартова теза јесте та да човек у самоме себи, без ичије помоћи, треба да пронађе свеколико значење које му је потребно за управљање животом. Сва знања, картезијански речено, која не превазилазе моћи људског духа међусобно су повезана. Човек, као мислећи субјект, само аналитичким путем треба да дође до истине.

4. Непосредни утицај на Кјеркегорово схватање човека и његове слободе извршио је Шелинг. Шелингове расправе о слободи воље, о личности, о духовној природи који се приписује уму, о потпуном субјективитету сваког мишљења и сазнања, јесу правци који су одредили ток Кјеркегорове мисли. Шелинг безумним сматра појам функционалне слободе. По први пут се сусрећемо са тим да интелигибилно биће одређује само себе путем става (појам: *determinatio est negatio*). Али и то биће које одлучује, по Шелингу, одлучује у складу са својом унутрашњом природом. Слобода је, дакле, само оно што делује у складу са законима сопствене суштине која ни изнутра ни споља није одређена нечим другим.

б) Особености Кјеркегоровог учења о слободи људске личности

Овој теми приступићемо кроз учење Кјеркегорово о егзистенцијаним скоковима као сударима субјекта са старношћу света. По Кјеркегору, човек је створен да буде савршен. У естетској фази човек се судара са самим светом. Постоји жеља да се властито ЈА отргне из нужности, да се ослободи донжуановског менталитета који стално егзистира на релацији очаравања и разочаравања.

Даље, у етичкој фази, у коју упадамо егзистенцијаним скоком из естетске фазе, човек се бори са самим собом. Кјеркегор сматра да појединац треба да остане појединац без да се покорава општем (критика Хегелових ставова). Човек излази на видело, схвата да је рођен само у тренутку сопствене одлуке. Посебно ћемо се бавити питањем индивидуалне одлуке код Кјеркегора.

На крају, закључићемо Кјеркегорове ставове обрадом религиозне фазе човековог постојања у коме философ разоткрива човеков однос са Богом. Тај однос се остварује путем слободе. Појам истине код Кјеркегора, који ће бити обухваћен нашим радом, подразумева отклањање класичне препреке да је човеку по себи дато да разуме истину. За Кјеркегора Бог је непознато са чиме се човек судара и што изазива парадокс постојања. Вера је зато губитак разума, по Кјеркегору, која за циљ има сусрет са Богом.

Поглавље 3

Егзистенцијане последице Максимовог и Кјеркегоровог учења о слободи људске личности

Последње, треће, поглавље биће посвећено последицама по постојање које Максимове и Кјеркегорове тезе о слободи производе.

а) Максим, полазећи од ставова кападокијаца, личност описује као начин постојања. Он креће од саме Свете Тројице као заједнице три личности које се међусобно разликују, али и сапостоје. Личност је тиме изказ за однос (σχέσεως δηλωτικόν). Суштина или природа је нешто опште, заједничко за сва три лица Свете Тројице. Оно пак што сваку личност чини посебном и другачијом јесте њихов међусобни однос. Идентитет личности тиме није суштина, нити сам однос по себи, већ чињеница да Други слободно постоји и своје постојање изражава као љубав према нама. С тим у вези размотрићемо и појам етиологије у Светој Тројици који отклања сваку могућност да се биће Божије зароби усиолошком онтологијом чиме би нужност била та која одговара на питање о узроку постојања.

Човек је, по Максиму, створен по „слици Божијој“. Кроз рад ћемо нагласити да „слика Божија“ не одговара својствима и особинама природе Божије у човеку, јер је човек по себи смртно и неспособно биће. Веза између Бога и човека остварује се у личности Сина Божијег. „Слика Божија“ у човеку је сам Христос који се открива као заједница многих. Дакле, последица Максимове онтологије којом ће наш рад бити заокружен јесте та да се слобода људске личности остварује у заједници са другим личностима. Услов за остваривање те заједнице јесу слобода и самовласност који одговарају појму личности а не суштини. Наведени појмови отварају могућност дијалога човека са Богом.

Завршићемо размишљањима о проблему самовласности. Поставимо ли овај проблем у оквиру природних капацитета човека, разорићемо читаву слику човека као личности. Човек је створан да оствари своју слободу, човек постаје а не рађа се као личност. Питање слободе тиче се питања слободе од смрти. Прво, лично присуство, које чак подразумева и одсуство природе у иконолошком смислу, јесте последица Максимовог учења. Друго, показаћемо у раду да Максим креће од тога да је слобода дар Божији човеку, предвечна замисао и воља Божија да све створено буде уипостазирано у једну бесмртну личност- Христа. Последице таквог приступа су следеће: а) Без заједнице са Христом човек себе не остварује као личност и, б) Христова личност је једина потврда да природа може бити бесмртна.

б) По Кјеркегору човек своју слободу афирмише у тренутку одлуке. Мислећи субјект се бори да то своје сопствено ЈА, уместо пуне бројке, дакле, уместо тог колективног ЈА, ослободи само себе и постане слободно самим собом. Показаћемо у нашем раду да је то темељ Кјеркегорове мисли. Жеља Кјеркегорова јесте промена стварности постојања, напор да се човек потпуно ослободи, да се прочисти од формализма са другим људима. Овим је егзистенцијализам, а његовим се зачетником сматра Серен Кјеркегор, као ниједан од ранијих философских праваца преиспитао појмове личности и природе, али у исто време својим ставовима потпуно онемогућио да се превазиђе дубоки јаз између једног и многих. Видећемо у раду да је немогуће,

на основу Кјеркегорових ставова, помирити мислећи субјект, који је производ сопствених одлука, са другим и различитим.

Дијалектика један и многи, упркос томе што Кјеркегор наглашава појам слободе, потпуно је искључена. Штавише, последице овакве философије јесу кобне и за саму природу (еколошки проблем се јавља као последица човекове самодовољности). Стрепња, као један од Кјеркегорових појмова који постају темељ бића, није стрепња за другог у смислу да је без њега, тог Другог, незамисливо и моје постојање, већ рефлексивна самозабринутост тј. очување слободе сопственог ЈА без икаквог поговора.

Последица Кјеркегоровог приступа човеку, који наставља западни ток мисли, јесте појава нихилизма у философији, као *ослобођење* субјективног ЈА од окова нужности. Задржаћемо се у раду на широкој теми појаве нихилизма у Европи у 19. веку, нарочито кроз дела Ф. М. Достојевског па све до појаве крајње равнодушности индивидуе оличене у делима А. Камија. Завршићемо питањем има ли уопште смисла говорити о слободи која као императив поставља себи небиће. Другим речима, има ли смисла говорити о слободи људске личности која завршава у ништавилу.

Методолошки поступак:

Контрастивни аспект проблема слободе код Светог Максима Исповедника и Серена Кјеркегора.

Рефлексија (расуђивање) тј. разматрање односа и приступа појму слободе и појму обожења као *благодати која никад не престаје*, по речима Светог Максима, и егзистенцијалног скока у парадоксално, религиозно, које, по речима Серена Кјеркегора, једино човека чини човеком.

Интердисциплинарни приступ заступљен у сходним пресецима теолошких, философских и културолошких поља везаних за појам слободе.

Циљ рада:

Рад нема за циљ да продуби јаз у схватању слободе људске личности Максима и Кјеркегора, јер би тиме добили два паралелна рада без додирних тачака. Посебно се то односи на проблем некохерентности ставова у списима Максима и Кјеркегора који се односе на проблем слободе. Наш рад биће трагање за суптилним проицљивостима двојице аутора по питању схватања слободе човекиве личности.

Друго, циљ нам је да развијемо интердисциплинарни приступ проблему слободе људске личности, да представимо теолошко-философски ток и употребну вредност овог појма у историји која је одредила културу читаве Европе, с коначном намером да се из једног таквог угла опише и објасни зашто слобода увек остаје загонетка и изазов постојању уопште.

Новина и актуелност теме:

Савремена цивилизација образовала је своје друштвено-културолошку физиономију на спрези наслеђа античке и хришћанске мисли. И једна и друга познају појам слободе, и у једној и у другој слобода фигурира као веза између људског и божанског елемента. Између извесности које пружа одређени систем и човекове слободе постоји огроман јаз. То је поставка Кјеркегорове мисли. Само религиозан човек, иако на први поглед изгледа неслободан, он је заиста и истински слободан. Својом вољом он је ослобођен свакодневних ствари, пролазности. Максим пак, из једног другог угла, говори о томе да је слобода дар човеку, дарована од стране Бога. Човек је призван да се одрекне од света и да у заједници са Богом постане вечна личност.

Колико је нама познато, осим општег приступа философији егзистенције у односу на светоотачку мисао, код нас се нико није бавио мишљу Серена Кјеркегора у односу на Светог Макаја Исповедника. У прилог томе додајемо речи Лава Шестова који је 1928., стигавши у Франкфурт, чуо да сви говоре о Кјеркегору. Чак ни Берђајев који је све читао није био чуо за Кјеркегора. Блажене успомене, отац Георгије Флоровски, о томе се говори, учио је дански, да би Кјеркегора изворно читао. Наши циљеви су много ближи, наше моћи слабије, али постоји велика жеља да се богословље чита на један нови начин. Дела Максима и Кјеркегора представљају прави изазов и чине тему актуелном.

ПРИМАРНА ЛИТЕРАТУРА:

- а) *Свето писмо* Нови завјет Господа нашег Исуса Христа,
Изд. Свети архијерејски синод СПЦ, Београд, 1990.
- б) *Дела Св.Максима Исповедника*
- Гностички стослови *ΚΕΦΑΛΑΙΑ Σ' Περὶ θεολογίας καὶ*
Поглавља о теологији *τῆς ἐνζάρκου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ*
и икономији *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 1084-1183.*
Оваплоћеног Сина Божијег
- Четири стотине глава о љубави..... *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 960-1080*
- Мистагогија..... *Περὶ τοῦ τίνων σύμβολα τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν*
..... *ἐπὶ τῆς Θείας συνάξεως τελούμενα καθεστήκε*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 658-722*
- Одговори Таласију *Πρὸς Θαλάσσιον τὸν ὀσιωτάτον πρεσβύτερον καὶ*
..... *ἡγούμενον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Θείας Γραφῆς*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 244-785*
- Ambigua : Амбигва..... *Περὶ διαφόρων ἀπόρων*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 1031-1418*
- Подвижничко слово..... *Λόγος ἀσκητικός*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 912-956*
- Расправа са Пиром..... *ΖΗΤΗΣΙΣ ΜΕΤΑ ΠΥΡΟΥ*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 288-353*
- Теолошки и полемички списи..... *Opuscula theologica et polemica*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 9-286*
- Предговор и схолије Св.Максима... *Προλογος καὶ σχολια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου*
Исповедника делима Св.Дионисија *Διονυσίου Αρεοπαγίτου*
Ареопагита *Patrologia Graeca, Migne 4,15-432; 527-576*
- Питања и недоумице..... *ΠΕΥΣΕΙΣ, ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ*
..... *ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 785-856*
- Писма *Epistulae 2,*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 392-408*

в) Дела Серена Кјеркегора

1. Seren Kjerkegor, Ili-Ili, Beograd, Grafos, 1989.
2. Seren Kjerkegor, Filozofske mrvice, Beograd, Grafos, 1980.
3. Seren Kjerkegor, In vino veritas, Čačak, Gradac, 1994.
4. Seren Kjerkegor, Knjiga o Adleru, Beograd, Grafos, 1982.
5. Seren Kjerkegor, Pojam strepnje, Beograd, Plato, 2002.
6. Seren Kjerkegor, Brevijar, Beograd, Moderna, 1990.
7. Seren Kjerkegor, Ponavljanje, Beograd, Dereta, 2005.
8. Seren Kjerkegor, Bolest na smrt, Beograd, Plato, 2000.
9. Seren Kjerkegor, Osvrt na moje delo, Beograd, Grafos, 1981.
10. Søren Kierkegaard, Dnevnik zavodnika, Beograd, BIGZ, 1975.
11. Seren Kjerkegor, Dnevnici i zapisi, Novi Sad, Svetovi, 1951.
12. Seren Kjerkegor, Dve kratko etičko-religiozne rasparave, Beograd, Grafos, 1982.
13. Seren Kjerkegor, Šelingova pozna filozofija, Beograd, Grafos, 1984.
14. Søren Kierkegaard, Fear and Trembling and The Book on Adler, Everyman's Library, Princeton University Press, 1994.
15. Seren Kjerkegor, Strah i drhtanje, Beograd, Plato, 2002.
16. Søren Kierkegaard, For Self-Examination & Judge for Yourselves!, Copenhagen, 1851.
17. Søren Kierkegaard, Parables of Kierkegaard, Princeton, New Jersey Princeton University Press, 1978.
18. Søren Kierkegaard, Concluding Unscientific Postscript, UK, Cambridge University Press, 2009.
19. Søren Kierkegaard, Provocations-Spiritual Writing, USA, Bruderhof Foundation, 2002.
20. Søren Kierkegaard, Practice in Christianity, Princeton, Princeton University Press, 1991.
21. Søren Kierkegaard, The Concept of Irony, Princeton, Princeton University Press, 1989.
22. Søren Kierkegaard, The moment and Late Writings, Princeton, Princeton university Press, 1989.

СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА:

а) Свети Максим Исповедник:

- Аристотел *Метафизика (српски превод Др Бранко Б. Гавела), Култура, Београд, 1960.*
- Allen, P; Neil, B..... *Maximus The Confessor and his Companionse (Documents from Exile), New York, Oxford University Press, 2002.*
- Balthasar, H. U. von..... *Cosmic Liturgy: The Universe According to Maximus the Confessor. Translated by Brian E. Daley, San Francisco: Ignatius Press 2003.*
Apokatastasis (Origen, Gregory of Nyssa, Maximus), TThZ 97, 1988.
- Балтазар, Х. У. Ф..... *Терминологијски аспекти Максимовог схватања синтезе Христа (српски превод Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Batherllos, D *Person, Nature, and Will in the Christology of Saint Maximus the Confessor, Oxford University Press Inc., New York, 2004.1*
- Батрелос, Д *Однос између божанске и људске воље Исуса Христа по Св. Максиму Исповједнику (српски превод М. Кнежевић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Berthold, G. C *Maximus Confessor: Selected Writings, CIWS, New York, Mahwah, Toronto: Paulist Press 1985*
- Бертолд, Џ. К *Кападокијски коријени Максима Исповједника (српски превод монах Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Bloch, E *Tubingenski uvod u filozofiju, Nolit, Beograd 1966*
- Blowers, P. M *On the Cosmic Mystery of Jesus Christ: Selected Writings from St. Maximus the Confessor, translated bt P.M. Blowers, R.L. Wilken, "Popular Patristics Series", Creestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press 2003.*
- Бловерс, П. М. *Испуњена есхатологија по Светом Максиму Исповеднику (превео В. Цветковић), Луча XXI-XXII (2004-2005), 503-506.*
- Болотов, В. В *Учение Оригена о Святой Троице, С. Петербургъ, 1879.*
Лекции по истории древней церкви. (История церкви в период вселенских соборов), СПб. 1917, Москва, 1994.
- Cooper, A. G *The Body St Maximus the Confessor, Oxford University Press, 2005.*

- Васиљевић, М *Сила у немоћи. Начин постојања и закон природе: допринос Св. Максима Исповедника теми превазилажења тварности, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Vindelband, V *Istorija filozofije, Book&Marso, Beograd, 2007.*
- Вилијамс, Ц *Оваплоћењски апрофазис Максима Исповједника (српски превод Д. Бојовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Гати, М. Л *Синоптичко виђење мисли Максима Исповједника утемељено на његовим основним текстовима (српски превод В. Томановић, Т. Албино, Г. Бојичић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Geanakoplos, D. J *Some Aspects of the Influence of the Byzantine Maximus the Confessor on the Theology of East and West, Church History, Vol.38, No.2(Jun 1969),150-163.*
- Denise, D..... *St. Maximos the Confessor's Questions and Doubts: Translation and Commentary, Washington, D.C., Despina Denise Prassas, 2003.*
- Ђаковац, А *Прилог разумевању христологије Св. Максима Исповедника. Значење појма περιχωρησις, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Епифановичъ, С. Л..... *Преподобний Максим Исповедникъ и византийское богословіе, Київ 1915.*
- Еурипид..... *Изабране драме, Плато, Београд, 2007.*
- Зизиулас, Ј. Д..... *Јединство Цркве у светој Евхаристији и у епископу у прва три века (превод С. Јакишић), Беседа, Нови Сад, 1997.*
- *Христологија и постојање дијалектика створенога-нестворенога и халкидонски догмат (превод С. Јакишић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке) књига 2, свеска 3/4, Нови Сад, 1992.*
- *Догматске теме (превод С. Јакишић), Беседа, Нови Сад, 2001.*
- *Битије Бога и битије човека (превод јрм. М. Васиљевић), Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 30, изд. М. Тврдош, Требиње, 2003*
- *Заједница и другост (превод Ј. Фемић-Касапи), Одбор за просвету и културу Епархије пожаревацко-браничевске, Пожаревац 2011.*
- Zizoulas, J. D *Being as communion, St Vladimir`s seminary pres, Crestwood, NY, 1993.*

- Јанарас, Х.....*Азбучник вере (превод С. Јакишић), Беседа, Нови Сад, 2000.*
- Jaspers, K.....*Filozofija egzistencije, Prosveta, Beograd, 1967.*
- Јевтић, А*Патрологија, друга свеска, Источни Оци и писци 4 и 5 века, од Никеје до Халкидона, 325-451, Београд, 1984.*
- Ориген и грчка философија, На путевима отаца, том II, Београд, 1991.*
- Духовни живот виђен из православне антропологије (преузето из књиге „Трагање за Христом“), Београд, 1993.*
- Протологија и есхатологија Св. Максима Исповедника (кратко објашњење Максимових одговора 59. и 60. Таласију), Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 37, изд. М. Тврдош, Требиње, 2006.*
- Схолија на схолије Св. Максима о стању људи у будућем веку, Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 55, изд. М. Тврдош, Требиње, 2012.*
- Joseph P. Farrell, D.Phil (Oxon).....*Free Choice in St. Maximus The Confessor, St. Tikhon's Seminary Press South Canan, Pennsylvania, 1989.*
- Ларше, Ж. К.....*Схватање божанских енергија и логоса код Св. Максима Исповедника и платонска теорија идеја (српски превод И. Игњатовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Llolar, J.G.....*To see into the life of things(The contemplation of nature in Maximus The Confessor's Ambigua to John), Indiana, Graduate Program in Theology Notre Dame, July 2011.*
- Louth, A*Maximus the Confessor, Routledge, London, 1996.*
- Dogma and Spirituality in St. Maximus the Confessor: Conference 1988, I 197-208.*
- St. Gregory the Theologian and St. Maximus the Confessor: The Shaping of Tradition, Honor Wiles, 1993, 187-251.*
- Лудовикос, Н*Личност као место (топос) и начин (тропос) заједничарења бића (српски превод монах Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 2006.*
- Мајендорф, Ц.....*Космичка димензија спасења: Максим Исповедник (српски превод презвитер Владимир Вукашиновић и Љиљана Перонијевић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке Књига 2), стр. 57-72, Нови Сад, 1992.*

- Мајендорф, Ц.....*Слободна воља (γνωσις) по св. Максиму Исповеднику (српски превод презвитер Владимир Вукашиновић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке, Књига 2), стр. 73-77, Нови Сад, 1992.*
- Мидић, И.....*Човек као Божија икона и подобије, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никишић, 1996.*
- О монаштву, манастиру и Св. Литургији, Монашка заједница Св. Стефан, Липовац, 1994.*
- Онтологија и етика у светлу Христологије Св. Максима, Саборност (часопис епархије браничевске) број 1-4, Пожаревац, 2003*
- Биће као есхатолошка заједница, Одбор за просвету и културу Епархије браничевске, Пожаревац, 2008.*
- Moor, E*Origen of Alexandria and St. Maximus the Confessor, Boca Raton, Florida, 2005.*
- Nichols, A*Byzantine Gospel (Maximus The Confessor in Modern Scholarship), Edinburgh, T & T CLARK, 1993.*
- Panenberg, V.....*Teologija i filozofija, Beograd, 2003.*
- Pavlović, B.....*Filozofija prirode, Naprijed, Zagreb, 1978.*
- Перишић, В.....*Рано хришћанство и грчка философија, Филозофске студије XVI, Београд, 1984.*
- Хришћанско поимање живота, болести и смрти, Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске), изд. М. Тврдош, Требиње, 2000.*
- Платон.....*Тимај, Ейдос, Врњачка Бања, 1995.*
- Plotin.....*Eneade, NIRO, Književne novine, Beograd, 1984.*
- Thunberg, L.....*Human Person as Image of God, I, "Eastern Christianity": McGinn, Meyendorff, ed. 1985, 291-312.*
- Тунберг, Л.....*Микрокосмос и посредник, Истина, Београд-Шибеник, 2008.*
- Тунберг, Л.....*Човек и космос, Истина, Београд-Шибеник, 2008.*
- Tollefsen, T*The Christocentric Cosmology of St. Maxim the Confessor, Department of Philosophy, University of Oslo, 1999.*
- Törönen, M*Union and distinction in the thought of St. Maximus the Confessor, New York, Oxford University Press, 2006.*
- Trigg, J. W*Origen, Routledge, London, 1998.*

- Tzamalikos, P *Origen: Cosmology and Ontology of Time*, Brill Leiden – Boston, 2006.
- Тутеков, С..... *Личност, общност, другост (студии по християнска антропология и етика), Синтаγμα, Велико Търново 2009.*
- Farrel, J.P; Phil(Oxon),D *Free choice in St. Maximus The Confessor*, Pennsylvania, St. Tikhon's Seminary Press, 1989.
- Флоровски, Г *Источни Оци IV века (превод Д. Ј. Лучић), Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњачка бања, 2003.*
- Флоровски, Г *Источни Оци V-VIII века (превод М. Мијатов), Манастир Хиландар, 1998.*
- *Твар и тварност, Теолошки погледи (српски превод М. Хиландара), Београд 1991*
- *Противоречия Оригенизма, Догмат и история, Издательство Свято-Владимирского Братства 1998.*
- Хајдегер, М..... *Увод у метафизику, Ейдос, Врњачка Бања, 1997*
- *Ontologija-hermeneutika faktičnosti, Akademska knjiga, Novi Sad, 2007.*
- Хајнцер, Ф..... *Примједбе уз појам воље Максима Исповједника (српски превод Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Хартман, Н..... *Нови путеви онтологије, Бигз, Београд, 1968.*
- Hegel, G. V. F *Istorija filozofije (tom 3), Kultura, Beograd, 1970.*
- Heraklit *O prirodi, Oktoih, Podgorica, 2001.*
- Христу, П *Максим Исповједник о бесконачности човјека (српски превод М. Кнежевић и А. Јањушевић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Russel, N *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition, Oxford University press, NY, 2006.*
- Шервуд П..... *Максим и оригенизам. (српски превод А. Димитријевић), Αρχη και τελος, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Sherwood, P *“The Earlier Ambigua of Saint Maximus, “Orbis catholicus”, Herder, Romae, 1955.*
- *St. Maximus the Confessor-The Ascetic life the Four Centuries on Charity, London, Longmans, Green and Co, 1955.*
- Quasten, J *Patrology (vol. 1 and vol. 2), Spectrum Publishers, Utrecht – Antwerp, 1950.*

б) Серен Кјеркегор

- Agacinski, S. A.....*Conceptions and Deaths of Soren Kierkegaard*, The Florida State University Press, The University of Texas at Austin, USA, 1988.
- Aabye, S.....*The Journals of Kierkegaard*, New York, Harper & Brothers, 1959.
- Aristotel,*Nikomahova etika*, Zagreb, Globus, 1988.
- Aristotel,*O duši*, Podgorica, Oktoih, 2001.
- Astley, J.; Brown, D. & Loades, A.*Evil A Reader; Problems in Theology*, London-New York, T & T CLARK, 2003.
- Barret, W.....*Kierkegaard-Irrational man: a study in existential philosophy*, London, Mercury Books, 1964.
- Blond, P.*Post - Secular Philosophy: Between philosophy and theology*, London and New York, Routledge, 2005.
- Berdajev, N.*Duh i sloboda*, Beograd, Logos, 1998.
- Bofre, Z.*Uvod u filozofiju egzistencije*, BIGZ, Beograd, 1977.
- Buljan, I.*„Problem postajanja pojedinca u djelu Sorena Kierkegarda“*, *Filozofska istrazivanja*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko drustvo, Sv. 2, str. 277-302., 2008.
- Brujic, B.....*„Vladavina svijeta i sloboda coveka“*, *Godisnjak za povijest filozofije (Heidegger i suvremeno misljenje)*, Zagreb, Odjel za povijest filozofije, Institut za povijesne znanosti Sveucilista u Zagrebu, GPF 7 (7), str. 53 - 68., 1989.
- Caputo, D. J.....*Radical Hermeneutics - Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project*, Indianapolis, Indiana University Press, 1897.
- Caputo, D. J.....*How to Read Kierkegaard*, London, W. W.Norton & Company, 2008.
- Clark, L.*Blake, Kierkegaard and the Spectre of Dialectic*, New York, Cambridge University Press, 1991.
- Cochrane, C. A.....*The Existentialists and God: Being and the Being of God in Thought of Soren Kierkegaard, Karl Jaspers, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, Paul Tilich, Etienne Gilson and Karl Barth*, Philadelphia, The Westminster Press, 1956.
- Cottingham, J.*On Meaning of Life*, London, Routledge, 2003.
- Danon, M.*„Biblijske licnosti u Kjerkegorovoj filozofiji“*, *Teme - casopis za drustvene nauke*, Nis, Univerzitet u Nisu, Br. 4, str. 579-596., 2005.

- Dekart, R. *Meditacije o prvoj filozofiji, Beograd, Plato, 1998.*
- Dru, A. *The Journals of Kierkegaard, Cansas City, New York, Harpers & Brothers, 1959.*
- Evans, C. S. *Passionate Reason: Making Sense of Kierkegaard's Philosophical Fragments, New York, Oxford University Press, 1992.*
- Evans, C. S. *Kierkegaard's Ethic of Love - Divine Commands and Moral Obligations, New York, Oxford University Press, 2004.*
- Evans, C. S. *Kierkegaard on faith and the self: collected essays, Texas, Baylor University Press. 2006.*
- Ferreira, M. J. *Loves Grateful Striving: A Commentary on Kierkegaard's Works of Love, New York, Oxford University Press, 2001.*
- Ferreira, M. J. *Kierkegaard, Hong Kong, Wiley-Blackwell, 2009.*
- Ferguson, H. *Melancholy and the Critique of Modernity: Soren Kierkegaard's Religious Psihology, London and New York, Routledge, 2005.*
- Gardiner, P. *Kirkegaard, New York, Oxford University Press, 1988.*
- Geoffey, A. H. *Keirkegaard and the Ends of Language, Minneapolis · London, University Minnesota Press, 2002.*
- Gill, H. J. *Essays on Kierkegaard, USA, A Bell and Holwel Company, 1969.*
- Giles, J. *Kierkegaard and Japanese Thought, New York, Palgrave Macmilan, 2008.*
- Gilbert&Kun, *Istorija estetike, Beograd, Dereta, 2004.*
- Govedarica, M. *Filozofska analiza iracionalnosti: izmenjena stanja svesti i slabosti volje, PanCeo, Mali Nemo, 2006.*
- Golomb, J. *In Search to Authenticity — From Kierkegaard to Camus, London, Routledge, 2005.*
- Guignon, C. *The Existentialists: Critical Essays on Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger and Sartre, USA, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2004.*
- Golubovic, A. *„Recepcija Kierkegarda u Hrvatskoj Filozofska istraživanja, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, Vol. 28, No. 2, str. 253-270., 2008.*
- Golubovic, A. *„Vježbanje u kršćanstvu (Kierkegardov doprinos u tumačenju kršćanske religije)44, Filozofska istraživanja, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, Vol. 28. No.4, str. 857 - 868., 2008.*

- Golubovic, A., *Od egzistencijalne nedoumice do filozofije egzistencije u S. Kierkegaarda*⁴⁴, *Obnovljeni život - časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Zagreb, Filozofsko teoloski institut Družbe Isusove, Vol. 63., No. 3., str.257 - 273., 2008.
- Golubovic, A., *Kierkegaardova epistemologija religije*⁴⁴, *Obnovljeni život - časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Zagreb, Filozofsko teoloski institut Družbe Isusove, Vol.65., No. 2., str. 239 - 262., 2010.
- Gordon, D. M., *Kierkegaard in the Present Age*, *Marquette Studies in Philosophy*, Marquette, Marquette University Press, No 27., 2001.
- Habermas, J., *Postmetafizičko misljenje*, Beograd, Beogradski krug, 2002.
- Hall, A. L., *Kierkegaard and the Teachery of Love*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2004.
- Hannay, A. & M.; Gordon, D., *The Cambridge Companion to Kierkegaard*, UK, Cambridge University Press, 2004:
- Hill, G. J., *Essays on Kierkegaard*, Mineapolis, Burgess Publishing Company, 1969.
- Holm, S., *Sopenhauer i Kjerkegor*⁴⁴, *Zbornik tekstova: Sopenhauer i savremena misao (priređio Maksim Santini)*, Novi Sad, Bratstvo-Jedinstvo, 1990.
- Howland, J., *Kierkegaard and Socrates: A Study in Philosophy and Faith*, New York, Cambridge University Press, 2006.
- Jaspers, K., *Um i egzistencija*, Beograd, Plato, 2000.
- Kaufman, W., *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, USA, Meridian Books, 1956.
- Kaufman, W., *A perface to Kierkegaard, Existentialism, Religion, and Death*, New York, New American Library, 1976.
- Kribl, J., *Berdajeva egzistencijalna filozofija*⁴⁴, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, Katolicki bogoslovni fakultet Sveucilista u Zagrebu, Vol. 37., No. 1 - 2., 1967.
- Kribl, J., *Refleksije nad poimanjem egzistencijalne slobode*⁴⁴, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, Katolicki bogoslovni fakultet Sveucilista u Zagrebu, Vol. 41, No. 4., 1971.
- Kosch, M., *Freedom and Reason in Kant, Schelling and Kierkegaard*, New York, Clarendon Press, 2006.
- Llewelyn, J., *Margins of Religion: Between Kierkegaard and Derrida (Studuies in Continental Thought)*, Bloomington, USA, Indiana University Press, 2009.

- Lippitt, J. *Routledge Philosophy Guidebook to Kierkegaard and Fear and Trembling*, London and New York, Routledge, 2004.
- Liehu, H. *Seren Kierkegaard's theory of stages and its relation to Hegel*, Helsinki, The Philosophical Society of Finland, 1990.
- IvMalantschuk, G. *Kierkegaard's Thought*, Princeton, Princeton University Press, 1974.
- Malantschuk, G. H. *Kierkegaard's Concept of Existence*, Marquette Studies in Philosophy No. 35., 2003.
- Mooney, F. E. *Ethics, Love and Faith in Kierkegaard: Philosophy Engagements*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 2008.
- Moore, E. C. *Spiritual Writings of Kierkegaard*, Farmington, PA, Plough Publishing House, 2007.
- Pattison, G. *Kierkegaard, Religion and the Nineteenth-Century Crisis of Culture*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Pattison, G. *Kierkegaard's Upbuilding Discourse*, London and New York, Routledge, 2002.
- Perkins, L. R. *Sickness Unto Death (International Kierkegaard Commentary)*, USA, Macon, Georgia, Mercer University Press, 1987.
- Phillips, D. Z.; Timothy, T. *Kant and Kierkegaard on Religion*, USA, St. Martin Press, 2000.
- Rocca, E. „*Kierkegaard's Religious Aesthetics as Basis for a Dialogue Among Religions*44, *Arhe - casopis za filozofiju*, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 31- 39., 1/2005.
- Roos, S. J. H. *Søren Kierkegaard and Catholicism*, The Newman Press, Westminster, Maryland, 1954.
- Safet, B. „*Biografsko Čitanje i razumevanje Kjerkegora*, *Arhe - casopis za filozofiju*, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 7 - 16., 1/2005.
- Simmons, J. A.; Wood, D. *Kierkegaard and Levinas: Ethics, Politics, and Religion (Indiana Series in the Philosophy of Religion)*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 2008.
- Shelley, O'H. *Kierkegaard Within Your Grasps*, Canada, Wiley Publishing, 2004.
- Schonbaumfeld, G. *A Confusion of the Spheres, Kierkegaard and Wittgenstein on Philosophy and Religion*, New York, Oxford University Press, 2007.
- Stewart, J. *Kierkegaard's relations to Hegel Reconsidered*, New York Cambridge, 2003.
- Stokes, P. *Kierkegaard's Mirrors: Interest, Self and Moral Vision*, New York, Pilgrave Macmilan, 2010.

- Schulz, W,*Fichte and Kierkegaard*, Pfullingen, 1997.
- Sestov, L.*Kjerkegor i egzistencijalna filozofija (Glas vapijuceg u pustinji)*, Beograd, Plato, 2002.
- Sestov, L.*Atina i Jerusalem, Budva, Mediteran*, 1990.
- Sijakovic, B.*Mythos, physis, psyche: ogledanje upredsokratskoj "ontologiji" i "psihologiji"*, Niksic, Jasen, 2002.
- Taylor, C. M.*Journeys to Selfhood - Hegel&Kierkegaard*, New York, Fordman University Press, 2000.
- Teplic, K.*Kjerkegor*, Beograd, Grafos, 1980.
- Thulstrup, N.*Kirkegaard's Relation to Hegel*, New Jersey, Princeton University Press, 1980.
- Tsakiri, V.*Kierkegaard : Anxiety, Repetition and Contemporaneity*, London, Palgrave Macmilan, 2006.
- Todorović, M.*„Ozbilnost - Kjerkegorov „ontološki“ pojam?“*, *Arhe - časopis za filozofiju*, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 17 -31., 1/2005.
- Walsh, S.*Kierkegaard: Thinking Christianly in an Existential Mode (Christian Theology in Context)*, New York, Oxford University Press, 2009.
- Weston, M.*Kierkegaard and Modern Continental Philosophy*, London and New York, Routledge, 2003. ·
- Weston, M.*Kierkegaard*, Oxford, Oneworld, 2003.
- Wyschogrod, M.*Kierkegaard and Heidegger: The ontology of existence*, New York, Humanities Press, 1954.
- Zurovac, M.*Umjetnost kao istina i laž bića*, Novi Sad, Matica srpska, 1986.
- Žigmanov, T.*Filozofijska recepcija problema odnosa religioznostii pojmova osoba I ličnost*, *Crkva u svijetu* 35 (2000), br.3, str. 301-305, Subotica, 2000.
- Životić, M.*Egzistencija, realnost i sloboda*, Beograd, Velika edicija ideja, 1973.
- Žunjić, S.*„Pojmovnost i metafora“*, *Theoria - časopis filozofskog društva Srbije*, Beograd, Broj 3 - 4., 1982.

Извештај комисије за оцену подобности теме

Кандидат **Мр Алексаднар Ерић** је рођен 8. априла 1972. године у Крушевцу.

ОБРАЗОВАЊЕ

од **2005-2010**

Православни богословски факултет Универзитета у Београду, смер Систематско богословље, степен VII/2, звање Магистар богословских наука

од **1992-2004**

Православни богословски факултет Универзитета у Београду, степен VII, звање Дипломирани теолог

од **1987-1991**

Гимназија у Крушевцу, смер Природно-математички, степен IV, звање Сарадник у природним наукама

Познавање страних језика

ЕНГЛЕСКИ одлично

РУСКИ одлично

ГРЧКИ основно

Кандидат је већу предао предлог теме докторске дисертације под називом
*Проблем слободе људске личности код Светог Максима Исповедника и у
философији Серена Кјеркегора,*

а веће је на својој седници 7. новембра 2012. године именovalo комисију за оцену подобности теме, па с тим у вези доносимо следећи извештај:

Предмет истраживања и основне хипотезе

а) Кандидат полази од пројаве личности у функционалној слободи. Избор: да или не. Слобода код Кјеркегора почиње (ср. Лајбница) као *liberum arbitrium*. Да ли се тиме слобода исцрпљује? Да ли човек себе заокружује пуким избором? Или слободна личност хоће (жели) више? И где то жели (чини нам се да питање „где“ више одговара егзистенцијализму Серена Кјеркегора, јер захтева кретање, питање „шта“ је већ статично (у својој емфазии самозатворено))? Посебну пажњу обратиће на „егзистенцијалне скокове“, нешто што је слично појму светоотачких тријада у покушају објашњења бића, и даље до расветљавања егзегетско-компаративног односа мисли Серена Кјеркегора у односу на мисао хришћанског Истока (узимамо у обзир нарочито мисао Св. Максима Исповедника).

б) Друго, кандидат ће размотрити однос појма бића, које се у свом традиционалном облику (*онто, ens, entre, essere, being, Sein*) замењује појмом „егзистенцијално“. Овде ће нарочито обратити пажњу на то да супстанцијалистичка онтологија постојање идентификује преко суштине, јер она појам „онтолошки“ супротставља појму „егзистенцијални“, у смислу да егзистенција није онтолошка категорија (у свом класичном схватању, ако егзистенцијално схватимо као издвојено

и самодовољно, и не тако битно за постојање). С друге стране, за сваког нормалног човека, по речима Мартина Хајдегера, бивајуће *јесте*. То је стога што егзистенцијализам не познаје границе између дисциплина традиционалне философије. Конкретно: за Кјеркегора естетика није наука о лепом него пут који води до очајања (то пак очајање није изазвано спољним фактором, већ представља рефлексију у себи), етика није наука о моралу већ самоизбор. Страст слободе води ка избору. Властито ЈА јесте поистовећено са слободом. Вера пак је *жива ватра* која гори у човеку и место где се твори истина. То је питање слободе, и човека прати целог живота. Однос човека са Богом није безлична, објективна истина, у смислу рационалистичког приступа, већ је, како то Кјеркегор каже, истина само она која те изграђује

в) Истина пак, по речима Светог Максима Исповедника, јасно се открива у самоме циљу стварања света, *да смо удови и тело и пуноћа онога који све собом испуњава-Христа Бога*. То је скривени циљ Бога Оца да сви будемо возглављени у Христу. Та тајна скривена од *нараштаја и векова* открива се истинито кроз само Оваплоћење Сина Божијег по ипостаси. С тим у вези кандидат полази од тога да наше конкретно постојање јесте у смислу удова (интегралних делова) Оваплоћеног тела. Схему, сходно Максиму, кандидат предлаже на следећи начин: етика (добробиће, смрт тела)←СЛОБОДА→онтологија (биће, вечнобиће). Даље, Евхаристија јесте потврдни одговор на вољу Божију да свет постоји. У Евхаристији се Христос пројављује као њен началник, а после Вазнесења, Духом Светим, тај началник је личност епископа.

Структура рада и садржај поглавља с кратким описом

На основу извора кандидат би представио слободу (радни наслов) код Светог Максима Исповедника и Серена Кјеркегора. Потом би приступио приказу сходних сродних термина који постоје, или, који указују на појам слободе. Циљ овог приказа састоји се у исцртавању што прозирније егзегетско-компаративне слике у схватањима слободе код Максима и Кјеркегора. Једну од занимљивости овог приказа представљали би паралелизми који би показали да слобода није узурпирана, било од саме светоотачке мисли, било од философског система, већ, на сличан начин, доживљај тајне постојања сваког човека од тренутка када човек стане пред безданом небића.

Рад кандидата би обухватао три поглавља, и то:

Поглавље 1

а) Предисторија учења о личности код Светог Максима Исповедника

1. Кренуо би са основним напоменама учења Светих Отаца кападокијаца. Њихов неизмерни допринос богословљу јесте учење о личности, тј. наглашавању разлике између природе и начина постојања исте. Узеће у обзир чињеницу да докападокијски период није направио јасну дистинкцију између појмова личности и природе. Позадина проблема лежи у чињеници коју Савелије (III в.) формулише кроз учење о Богу као монади која игра различите улоге у једном бићу Божијем. Ради се, дакле, о пројавама једне исте природе и нема говора о томе да су личности Свете Тројице потпуна бића. Другим речима, ако замислимо појам личности код Савелија, то би значило да постоје природна својства и природне разлике међу лицима Свете Тројице, што је у супротности са светоотачким ставом да је у Богу једна природа заједничка и иста за сва три лица.

Решење проблема, које су кападокијски Оци понудили, било је у промени терминологије, са јасним импликацијама на онтологију. Кроз рад кандидата видећемо које су то последице поистовећивања термина ипостас са термином просопон. Један израз просопон, са изворним значењем личине (маске) по први пут у философском смислу задобија онтолошко значење, поистовећивањем са изразом ипостас (подставком), као носиоцем постојања. Просопон није додатак, придевак бићу, већ указује на саму личну разлику међу лицима Свете Тројице. Оваквим ставом кападокијци су очували потпуност и конкретност сваког лица Свете Тројице.

По питању учења о човеку кападокијаци су полазили од тога да је природа општа категорија код људи и као таква претходи сваком човеку понаособ. Човек, као створено биће, суочен је са проблемом временске и просторне раздвојености. Простор и време нас уједно и спајају и раздвајају. Човек је биће у коме су живот и смрт *загрљени*. То са Богом није случај. У Богу нема просторне и временске раздвојености. Кападокијци су наглашавали чињеницу да говорити о трима личностима у Богу не значи говорити о мноштву богова већ о једном Богу. Када пак говоримо о различитим људским личностима ми тада не говоримо о једном човеку.

Из учења о Светој Тројици произилази и учење о човеку код кападокијаца. Основни став Светог Василија Великог да суштину не можемо узети саму по себи, тј. да она не постоји *гола* без конкретних личности значи да мора постојати једна конкретна личност која носи природу и та личност везана за стварање јесте први човек Адам. Личност, а не суштина, или идеални човек, јесте чињеница нашег постојања. Тако долазимо до закључка који су кападокијци извели да је учење о личности у ствари учење о Богу.

2. Други извор Максимовог учења јесте халкидонска христологија. Овај део поглавља кандидат ће започети са основном светоотачком тезом да је постојање производ слободе. То значи да свет своје постојање дугује Другој, али исто тако значи да постојање света зависи од односа са тим Другим.

Последица таквог стања јесте да се творевина налази под сталном претњом смрти. Не само да је могло да је не буде, већ постоји реална опасност да се творевина

врати у небиће (у апсолутном смислу те речи) из кога је и настало. Ова чињеница представља реално стање твари.

Кроз рад, који подразумева и изворе Максимових ставова, кандидат ће обрадити и учење о личности Христовој у светлости халкидонског ороса. Појмови нераздељиво и несливено, као темељни појмови халкидонске христологије, везани су за ипостасно јединство двеју природа у личности Христовој. Слобода која се изражава као љубав носи са собом разјашњење дијалектике тварно-нетварно. Другим речима, појам личности не искључује то да она сама у себи инкорпорира више природа, што не значи да аутоматски имамо више личности. Личност извире из односа са другом личношћу, она је синоним за однос, што доводи до закључка да је приоритет на личности а не на природи. Штавише, природа постоји захваљујући особености која зависи од личности.

У самој христологији показате да је слобода кључни појам за разумевање исте. Оваплоћење Христово, као решење проблема природне раздељености тварног и нетварног, остварује се поштовањем слободе људске личности. Као што је слобода узроковала Адамов пад, тако исто је слобода Пресвете Богородице представљала одговор на питање постојања света. Показате да онтолошке последице халкидонског ороса подразумевају и превазилажење дијалектике један и многи. Како се ради о древном питању, где многи, у дохришћанском периоду, подразумевају деградацију једног, овде се кроз учење о Оваплоћењу и јединству Христове личности отвара могућност да многи буду инкорпорирани у једну личност, не губећи при том своју јединственост, односно лична обележја.

б) Особености Максимовог учења о слободи људске личности:

Посебну пажњу првог поглавља кандидат ће усмерити ка Максимовој тези да је Бог апсолутно слободан јер његова природа не претходи његовој личности. Биће Божије није производ суштине већ слободе Бога Оца. Како је човеку биће дато, није, дакле, производ његове слободе, код човека се јавља апсурд да човек своју слободу изрази негационо, до те мере да и своме постојању одговори једним не. Изгуби ли човек ову могућност тиме губи и слободу. Обрадиће широку тему стварања човека као бића способног за слободу, а не способног и слободног по себи.

Размотриће Максимове ставове везане за овај проблем. Наиме, Максим путем појма „иконе Божије“ прилази појму слободе, онако како нам се та икона открила у самоме Христу. Оваплоћење јесте тачка ослонаца Максимове мисли. Посебну пажњу кандидат ће усмерити ка Богочовечанском сједињењу којим је извршено обожење читаве природе. Онтолошка истина везе између тварног и нетварног Максим објашњава путем учења о логосима природе који су израз Очеве воље да сви ти логоси буду сједињени у једноме Логосу- Христу, дакле, у једној конкретној личности а не у божанском уму. Логоси природе, као израз постојаности код Максима, и који одговарају самој неизменљивој суштини нису исто што и начин њиховог постојања који је променљив и одговара појму слободе људске личности. Парадигма те

Масимове тезе, у којој слобода има само један смер, јесте чињеница да се слобода у Светој Тројици увек изражава као потврда.

Кандидат ће обрадити и тему човековог пада, изражену кроз акт човекове воље у учењу Св. Максима. Затим, указаће и на аскетско преображење воље путем крштења као новог рођења, које је по Максиму дар Божији. Посебну пажњу кандидат ће усредсредити на Максимову тезу о истини као есхатолошком догађају. Истина, као есхатолошки догађај, улази у историју, али не постаје историја, нити историја у свом напредовању може сама по себи да постане есхатологија. Премошћавање тог проблема није суштинског већ личног карактера јер се истина по Максиму поистовањује са догађајем Цркве, тј. са самим Христом.

Поглавље 2

а) Предисторија Кјеркегорових рефлексија по питању слободе

1. Извори западне антропологије везани су за Августина и његов фактор свесности у приступу човеку. Кандидат ће направити кратку анализу класичног јелинског приступа онтологији, која не излази из оквира космологије, и Августиновог заокрета који по први пут у онтологију уводи појам субјекта (сопства) као доминирајућег фактора у одређивању постојања. Нарочиту пажњу усмериће на Августиново учење о стварању човека као заокружене индивидуе, која кроз сопствени ум одређује оно суштинско ЈА у човеку. Импликације Августинове тријадилогије на учење о човеку, где се приоритет суштине (онога да нешто прво јесте), у односу на лично (како то нешто јесте), довешће до тога да се појам слободе везује за субјетивни доживљај а не за однос.

2. Размотриће, у вези са својим радом, и учење Томе Аквинског, које наставља пут Августиновог учења, упакованог сада у апарат Аристотеловог значења „бића по себи“ и Боецијевог приступа личности човекове коју он поима путем дефиниције и његове суштине као мислеће природе. Бити субјекат то је оно што, по речима Томе Аквинског, одговара потенцији која је примљена од нечега другог. Другим речима, човек истрајава путем природе ствари примљене од Бога. Акциденције се остварују путем субјакта. Појам релативног се односи на форме (материје), док су разумске душе те које одређују човека. Главно је то да Тома Аквински своје учење заснива на тези да је у Богу суштина истоветна са постојањем.

3. Извор, који се тиче философије Серена Кјеркегора, обрадиће и Декартов приступ човеку. Декартова теза јесте та да човек у самој себи, без ичије помоћи, треба да пронађе свеколико значење које му је потребно за управљање животом. Сва знања, картезијански речено, која не превазилазе моћи људског духа међусобно су повезана. Човек, као мислећи субјект, само аналитичким путем треба да дође до истине.

4. Непосредни утицај на Кјеркегорово схватање човека и његове слободе извршио је Шелинг. Шелингове расправе о слободи воље, о личности, о духовној природи који се приписује уму, о потпуном субјективитету сваког мишљења и

сазнања, јесу правци који су утицали на ток Кјеркегорове мисли. Шелинг безумним сматра појам функционалне слободе. По први пут се сусрећемо са тим да интелигибилно биће одређује само себе путем става (појам: *determinatio est negatio*). Али и то биће које одлучује, по Шелингу, одлучује у складу са својом унутрашњом природом. Слобода је, дакле, само оно што делује у складу са законима сопствене суштине која ни изнутра ни споља није одређена нечим другим.

б) Особености Кјеркегоровог учења о слободи људске личности

Овој теми кандидат ће приступити кроз учење Кјеркегорово о егзистенцијаним скоковима као сударима субјекта са старношћу света. По Кјеркегору, човек је створен да буде савршен. У естетској фази човек се судара са самим светом. Постоји жеља да се властито ЈА отргне из нужности, да се ослободи донжуановског менталитета који стално егзистира на релацији очаравања и разочаравања.

Даље, у етичкој фази, у коју упадамо егзистенцијаним скоком из естетске фазе, човек се бори са самим собом. Кјеркегор сматра да појединац треба да остане појединац без да се покоравља општем (критика Хегелових ставова). Човек излази на видело, схвата да је рођен само у тренутку сопствене одлуке. Кандидат ће се посебно бавити питањем индивидуалне одлуке код Кјеркегора.

На крају, закључак који кандидат предлаже у вези са Кјеркегоровим ставовима јесте обрада религиозне фазе човековог постојања у коме философ разоткрива човеков однос са Богом. Тај однос се остварује путем слободе. Појам истине код Кјеркегора, који ће бити обухваћен кандидатовим радом, подразумева отклањање класичне препреке да је човеку по себи дато да разуме истину. За Кјеркегора Бог је непознато са чиме се човек судара и што изазива парадокс постојања. Вера је зато губитак разума, по Кјеркегору, која за циљ има сусрет са Богом.

Поглавље 3

Егзистенцијане последице Максимовог и Кјеркегоровог учења о слободи људске личности

Последње, треће, поглавље биће посвећено последицама по постојање које Максимове и Кјеркегорове тезе о слободи производе.

а) Максим, полазећи од ставова кападокијаца, личност описује као начин постојања. Он креће од саме Свете Тројице као заједнице три личности које се међусобно разликују, али и сапостоје. Личност је тиме изказ за однос (*σχέσεως δηλωτικόν*). Суштина или природа је нешто опште, заједничко за сва три лица Свете

Тројице. Оно пак што сваку личност чини посебном и другачијом јесте њихов међусобни однос. Идентитет личности тиме није суштина, нити сам однос по себи, већ чињеница да Други слободно постоји и своје постојање изражава као љубав према нама. С тим у вези кандидат ће размотрити и појам етиологије у Светој Тројици који отклања сваку могућност да се биће Божије зароби усиолошком онтологијом чиме би нужност била та која одговара на питање о узроку постојања.

Човек је, по Максиму, створен по „слици Божијој“. Кроз рад ће бити наглашено да „слика Божија“ не одговара својствима и особинама природе Божије у човеку, јер је човек по себи смртно и неспособно биће. Веза између Бога и човека остварује се у личности Сина Божијег. „Слика Божија“ у човеку је сам Христос који се открива као заједница многих. Дакле, последица Максимове онтологије којом ће рад кандидата бити заокупљен јесте та да се слобода људске личности остварује у заједници са другим личностима. Услов за остваривање те заједнице јесу слобода и самовласност који одговарају појму личности а не суштини. Наведени појмови отварају могућност дијалога човека са Богом.

Кандидат ово поглавље завршава размишљањима о проблему самовласности. Поставимо ли овај проблем у оквире природних капацитета човека, разорићемо читаву слику човека као личности. Човек је створан да оствари своју слободу, човек постаје а не рађа се као личност. Питање слободе тиче се питања слободе од смрти. Прво, лично присуство јесте ствар односа а не природе (лично присуство подразумева чак и прихватање друге природе кроз коју се личност пројављује у иконолошком смислу). Друго, показате у раду да Максим креће од тога да је слобода дар Божији човеку, предвечна замисао и воља Божија да све створено буде уипостазирано у једну бесмртну личност- Христа. Последице таквог приступа су следеће: а) Без заједнице са Христом човек себе не остварује као личност и, б) Христова личност је једина потврда да природа може бити бесмртна.

б) По Кјеркегору човек своју слободу афирмише у тренутку одлуке. Мислећи субјект се бори да то своје сопствено ЈА, уместо пусте бројке, дакле, уместо тог колективног ЈА, ослободи само себе и постане слободно самим собом. Кандидат ће показати у свом раду да је то темељ Кјеркегорове мисли. Жеља Кјеркегорова јесте промена стварности постојања, напор да се човек потпуно ослободи, да се прочисти од формализма са другим људима. Овим је егзистенцијализам, а његовим се зачетником сматра Серен Кјеркегор, као ниједан од ранијих философских праваца преиспитао појмове личности и природе, али у исто време својим ставовима потпуно онемогућио да се превазиђе дубоки јаз између једног и многих (личности и природе). На основу Кјеркегорових ставова, кандидат ће се бавити питањем непомирљивости ставова мислећег субјекта, који је производ сопствених одлука, са другим и различитим.

Дијалектика један и многи, упркос томе што Кјеркегор наглашава појам слободе, потпуно је искључена. Штавише, последице овакве философије јесу кобне и за саму природу (еколошки проблем се јавља као последица човекове самодовољности). Стрепња, као један од Кјеркегорових појмова који постају темељ

бића, није стрепња за другог у смислу да је без њега, тог Другог, незамисливо и моје постојање, већ рефлексивна самозабринутост тј. очување слободе сопственог ЈА без икаквог поговора.

Последица Кјеркегоровог приступа човеку, који наставља западни ток мисли, јесте појава нихилизма у философији, као *ослобођење* субјективног ЈА од окова нужности. Кандидат ће се задржати у раду на широкој теми појаве нихилизма у Европи у 19. веку, нарочито кроз дела Ф. М. Достојевског па све до појаве крајње равнодушности индивидуе оличене у делима А. Камија. Завршиће питањем има ли уопште смисла говорити о слободи која као императив поставља себи небиће. Другим речима, има ли смисла говорити о слободи људске личности која завршава у ништавилу.

Методолошки поступак:

Контрастивни аспект проблема слободе код Светог Максима Исповедника и Серена Кјеркегора.

Рефлексија (расуђивање) тј. разматрање односа и приступа појму слободе и појму обожења као *благодати која никад не престаје*, по речима Светог Максима, и егзистенцијалног скока у парадоксално, религиозно, које, по речима Серена Кјеркегора, једино човека чини човеком.

Интердисциплинарни приступ заступљен у сходним пресецима теолошких, философских и културолошких поља везаних за појам слободе.

Циљ рада:

Рад нема за циљ да продуби јаз у схватању слободе људске личности Максима и Кјеркегора, јер би тиме добили два паралелна рада без додирних тачака. Посебно се то односи на проблем некохерентности ставова у списима Максима и Кјеркегора који се односе на проблем слободе. Кандидатов рад представљаће трагање за суптилним проницљивостима двојице аутора по питању схватања слободе човекиве личности.

Друго, циљ је да се развије интердисциплинарни приступ проблему слободе људске личности, да се представи теолошко-философски ток и употребна вредност овог појма у историји која је одредила културу читаве Европе, с коначном намером да се из једног таквог угла опише и објасни зашто слобода увек остаје загонетка и изазов постојању уопште.

Новина и актуелност теме:

Савремена цивилизација образовала је своје друштвено-културолошку физиономију на спреси наслеђа античке и хришћанске мисли. И једна и друга познају појам слободе, и у једној и у другој слобода фигурира као веза између људског и божанског елемента. Између извесности које пружа одређени систем и човекове слободе постоји огроман јаз. То је поставка Кјеркегорове мисли. Само религиозан човек, иако на први поглед изгледа неслободан, он је заиста и истински слободан. Својом вољом он је ослобођен свакодневних ствари, пролазности. Максим пак, из једног другог угла, говори о томе да је слобода дар човеку, дарована од стране Бога. Човек је призван да се одрекне од света и да у заједници са Богом постане вечна личност.

Закључак

На основу горе изнетог комисија сматра да је наведена тема дисертабилна и да ће представљати допринос бољем разумевању људске личности и њене слободе, пре свега са аспекта Православне теологије у конструктивном дијалогу са философским ставовима о истом проблему. Стога комисија препоручује Наставно- научном већу да исту прихвати и одобри.

ПРИМАРНА ЛИТЕРАТУРА:

а) **Свето писмо** Нови завјет Господа нашег Исуса Христа,
Изд. Свети архијерејски синод СПЦ, Београд, 1990.

б) **Дела Св.Максима Исповедника**

Гностички стослови.....*ΚΕΦΑΛΑΙΑ Σ' Περὶ Θεολογίας καὶ*
Поглавља о теологији *τῆς ἐνζάρκων οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ Θεοῦ*
и икономији *Patrologia Graeca, Migne, t.90, 1084-1183.*
Оваплоћеног Сина Божијег

Четири стотине глава о љубави..... *Κεφάλαια περὶ ἀγάπης*
Patrologia Graeca, Migne, t.90, 960-1080

Мистагогија..... *Περὶ τοῦ τίνων σύμβολα τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐπὶ*
τῆς Θείας συνάξεως τελούμενα καθεστήκε
Patrologia Graeca, Migne, t.91, 658-722

Одговори Таласију *Πρὸς Θαλάσσιον τὸν ὀσιωτάτον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον*
περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Θείας Γραφῆς Patrologia Graeca,
Migne, t.90, 244-785

Ambigua : Амбигва..... *Περὶ διαφόρων ἀπόρων*
..... *Patrologia Graeca, Migne, t.91, 1031-1418*

Подвижничко слово..... *Λόγος ἀσκητικός*
Patrologia Graeca, Migne, t.90, 912-956

Расправа са Пиром..... *ΖΗΤΗΣΙΣ ΜΕΤΑ ΠΥΡΟΥ*
Patrologia Graeca, Migne, t.91, 288-353

Теолошки и полемички списи..... *Opuscula theologica et polemica*
Patrologia Graeca, Migne, t.91, 9-286

Предговор и схолије Св.Максима... *Προλογος καὶ σχολια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου*
Исповедника делима Св.Дионисија *Διονυσιου Αρεοπαγίτου*
Ареопагита *Patrologia Graeca, Migne 4,15-432; 527-576*

Питања и недоумице..... *ΠΕΥΣΕΙΣ, ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ*
ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΑΙ Διαφόρων κεφαλαίων ἀπορουμένων
Patrologia Graeca, Migne, t.90, 785-856

Писма *Epistulae 2,*
Patrologia Graeca, Migne, t.91, 392-408

в) Дела Серена Кјеркегора

1. Seren Kjerkegor, Ili-Ili, Beograd, Grafos, 1989.
2. Seren Kjerkegor, Filozofske mrvice, Beograd, Grafos, 1980.
3. Seren Kjerkegor, In vino veritas, Čačak, Gradac, 1994.
4. Seren Kjerkegor, Knjiga o Adleru, Beograd, Grafos, 1982.
5. Seren Kjerkegor, Pojam strepnje, Beograd, Plato, 2002.
6. Seren Kjerkegor, Brevijar, Beograd, Moderna, 1990.
7. Seren Kjerkegor, Ponavljanje, Beograd, Dereta, 2005.
8. Seren Kjerkegor, Bolest na smrt, Beograd, Plato, 2000.
9. Seren Kjerkegor, Osvrt na moje delo, Beograd, Grafos, 1981.
10. Søren Kierkegaard, Dnevnik zavodnika, Beograd, BIGZ, 1975.
11. Seren Kjerkegor, Dnevnici i zapisi, Novi Sad, Svetovi, 1951.
12. Seren Kjerkegor, Dve kratko etičko-religiozne rasparave, Beograd, Grafos, 1982.
13. Seren Kjerkegor, Šelingova pozna filozofija, Beograd, Grafos, 1984.
14. Søren Kierkegaard, Fear and Trembling and The Book on Adler, Everyman's Library, Princeton University Press, 1994.
15. Seren Kjerkegor, Strah i drhtanje, Beograd, Plato, 2002.
16. Søren Kierkegaard, For Self-Examination & Judge for Yourselves!, Copenhagen, 1851.
17. Søren Kierkegaard, Parables of Kierkegaard, Princeton, New Jersey Princeton University Press, 1978.
18. Søren Kierkegaard, Concluding Unscientific Postscript, UK, Cambridge University Press, 2009.
19. Søren Kierkegaard, Provocations-Spiritual Writing, USA, Bruderhof Foundation, 2002.
20. Søren Kierkegaard, Practice in Christianity, Princeton, Princeton University Press, 1991.
21. Søren Kierkegaard, The Concept of Irony, Princeton, Princeton University Press, 1989.
22. Søren Kierkegaard, The moment and Late Writings, Princeton, Princeton university Press, 1989.

СЕКУНДАРНА ЛИТЕРАТУРА:

а) Свети Максим Исповедник:

- Аристотел..... *Метафизика (српски превод Др Бранко Б. Гавела), Култура, Београд, 1960.*
- Allen, P; Neil, B..... *Maximus The Confessor and his Companionse (Documents from Exile), New York, Oxford University Press, 2002.*
- Balthasar, H. U. von *Cosmic Liturgy: The Universe According to Maximus the Confessor. Translated by Brian E. Daley, San Francisco: Ignatius Press 2003. Apokatastasis (Origen, Gregory of Nyssa, Maximus), TThZ 97, 1988.*
- Балтазар, Х. У. Ф *Терминолошки аспекти Максимовог схватања синтезе Христа (српски превод Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Batherllos, D *Person, Nature, and Will in the Christology of Saint Maximus the Confessor, Oxford University Press Inc., New York, 2004.*
- Батрелос, Д *Однос између божанске и људске воље Исуса Христа по Св. Максиму Исповједнику (српски превод М. Кнежевић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*

- Berthold, G. C *Maximus Confessor: Selected Writings, CIWS, New York, Mahwah, Toronto: Paulist Press 1985*
- Бертолд, Џ. К *Кападокијски коријени Максима Исповједника (српски превод монах Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Bloch, E *Tubingenski uvod u filozofiju, Nolit, Beograd 1966*
- Blowers, P. M..... *On the Cosmic Mystery of Jesus Christ: Selected Writings from St. Maximus the Confessor, translated bt P.M. Blowers, R.L. Wilken, "Popular Patristics Series", Creestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press 2003.*
- Бловерс, П. М. *Испуњена есхатологија по Светом Максиму Исповеднику(превео В.Цветковић), Луча XXI-XXII (2004-2005), 503-506.*
- Болотов, В. В..... *Учение Оригена о Святой Троице, С. Петербургъ, 1879.*
- *Лекции по истории древней церкви. (История церкви в период вселенских соборов), СПб. 1917, Москва, 1994.*
- Cooper, A. G..... *The Body St Maximus the Confessor, Oxford University Press, 2005.*
- Васиљевић, М *Сила у немоћи. Начин постојања и закон природе: допринос Св. Максима Исповедника теми превазилажења тварности, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Vindelband, V *Istorija filozofije, Book&Marso, Beograd,2007.*
- Вилијамс, Џ *Оваплоћењски аporphasis Максима Исповједника (српски превод Д. Бојовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Гати, М. Л *Синоптичко виђење мисли Максима Исповједника утемељено на његовим основним текстовима (српски превод В. Томановић, Т. Албино, Г. Бојичић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Geanakoplos, D. J *Some Aspects of the Influence of the Byzantine Maximus the Confessor on the Theology of East and West, Churc History, Vol.38, No.2(Jun 1969),150-163.*
- Denise, D..... *St. Maximos the Confessor's Questions and Doubts: Translation and Commentary, Washington, D.C., Despina Denise Prassas, 2003.*
- Ђаковац, А *Прилог разумевању христологије Св. Максима Исповедника. Значење појма περιχωρησις, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Епифановичъ, С. Л..... *Преподобный Максим Исповедникъ и византійское богословіе, Кіевъ 1915.*
- Еурипид..... *Изабране драме,Плато, Београд, 2007.*

- Зизиулас, Ј. Д.....*Јединство Цркве у светој Евхаристији и у епископу у прва три века (превод С. Јакшић), Беседа, Нови Сад, 1997.*
- Христологија и постојање дијалектика створенога-нестворенога и халкидонски догмат (превод С. Јакшић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке) књига 2, свеска 3/4, Нови Сад, 1992.*
- Догматске теме (превод С. Јакшић), Беседа, Нови Сад, 2001.*
- Битије Бога и битије човека (превод јрм. М. Васиљевић), Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 30, изд. М. Тврдош, Требиње, 2003*
- Заједница и другост (превод Ј. Фемић-Касапи), Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац 2011.*
- Zizoulas, J. D.....*Being as communion, St Vladimir`s seminary pres, Crestwood, NY, 1993.*
- Јанарас, Х.....*Азбучник вере (превод С. Јакшић), Беседа, Нови Сад, 2000.*
- Jaspers, K.....*Filozofija egzistencije, Prosveta, Beograd, 1967.*
- Јевтић, А.....*Патрологија, друга свеска, Источни Оци и писци 4 и 5 века, од Никеје до Халкидона, 325-451, Београд, 1984.*
- Ориген и грчка философија, На путевима отаца, том II, Београд, 1991.*
- Духовни живот виђен из православне антропологије (преузето из књиге „Трагање за Христом“), Београд, 1993.*
- Протологија и есхатологија Св. Максима Исповедника (кратко објашњење Максимових одговора 59. и 60. Таласију), Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 37, изд. М. Тврдош, Требиње, 2006.*
- Схолија на схолије Св. Максима о стању људи у будућем веку, Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске) број 55, изд. М. Тврдош, Требиње, 2012.*
- Joseph P. Farrell, D.Phil (Oxon)*Free Choice in St. Maximus The Confessor, St. Tikhon`s Seminary Press South Canan, Pennsylvania, 1989.*
- Ларше, Ж. К.....*Схватање божанских енергија и логоса код Св. Максима Исповедника и платонска теорија идеја (српски превод И. Игњатовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Llolar, J.G.....*To see into the life of things(The contemplation of nature in Maximus The Confessor`s Ambigua to John), Indiana, Graduate Program in Theology Notre Dame, July 2011.*

- Louth, A *Maximus the Confessor, Routledge, London, 1996.*
- Dogma and Spirituality in St. Maximus the Confessor: Conference 1988, I 197-208.*
- St. Gregory the Theologian and St. Maximus the Confessor: The Shaping of Tradition, Honor Wiles, 1993, 187-251.*
- Лудовикос, Н *Личност као место (τοπος) и начин (τροπος) заједничарења бића (српски превод монах Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Мајендорф, Џ *Космичка димензија спасења: Максим Исповедник (српски превод презвитер Владимир Вукашиновић и Љиљана Перонијевић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке Књига 2), стр. 57-72, Нови Сад, 1992.*
- Мајендорф, Џ *Слободна воља (γνωμη) по св. Максиму Исповеднику (српски превод презвитер Владимир Вукашиновић), Беседа (богословски часопис православне епархије бачке, Књига 2), стр. 73-77, Нови Сад, 1992.*
- Мидић, И *Човек као Божија икона и подобје, Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 1996.*
- О монаштву, манастиру и Св. Литургији, Монашка заједница Св. Стефан, Липовац, 1994.*
- Онтологија и етика у светлу Христологије Св. Максима, Саборност (часопис епархије браничевске) број 1-4, Пожаревац, 2003*
- Биће као есхатолошка заједница, Одбор за просвету и културу Епархије браничевске, Пожаревац, 2008.*
- Moor, E *Origen of Alexandria and St. Maximus the Confessor, Boca Raton, Florida, 2005.*
- Nichols, A *Byzantine Gospel (Maximus The Confessor in Modern Scholarship), Edinburgh, T & T CLARK, 1993.*
- Panenberg, V *Teologija i filozofija, Beograd, 2003.*
- Pavlović, B. *Filozofija prirode, Naprijed, Zagreb, 1978.*
- Перишић, В *Рано хришћанство и грчка философија, Филозофске студије XVI, Београд, 1984.*
- Хришћанско поимање живота, болести и смрти, Видослов (саборник епархије захумско-херцеговачке и приморске), изд. М. Тврдош, Требиње, 2000.*
- Платон *Тимај, Еудос, Врњачка Бања, 1995.*

- Plotin..... *Eneade, NIRO, Književne novine, Beograd, 1984.*
- Thunberg, L..... *Human Person as Image of God, I, "Eastern Christianity": McGinn, Meyendorff, ed. 1985, 291-312.*
- Тунберг, Л *Микрокосмос и посредник, Истина, Београд-Шибеник, 2008.*
- Тунберг, Л *Човек и космос, Истина, Београд-Шибеник, 2008.*
- Tollefsen, T *The Christocentric Cosmology of St. Maxim the Confessor, Department of Philosophy, University of Oslo, 1999.*
- Törönen, M *Union and distinction in the thought of St. Maximus the Confessor, New York, Oxford University Press, 2006.*
- Trigg, J. W *Origen, Routledge, London, 1998.*
- Tzamalikos, P *Origen: Cosmology and Ontology of Time, Brill Leiden – Boston, 2006.*
- Тутеков, С..... *Личност, общност, другост (студии по християнска антропология и етика), Синтагма, Велико Търново 2009.*
- Farrel, J.P; Phil(Oxon),D *Free choice in St. Maximus The Confessor, Pennsylvania, St. Tikhon's Seminary Press, 1989.*
- Флоровски, Г *Источни Оци IV века (превод Д. Ј. Лучић), Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњачка бања, 2003.*
- Флоровски, Г *Источни Оци V-VIII века (превод М. Мијатов), Манастир Хиландар, 1998.*
- *Твар и тварност, Теолошки погледи (српски превод М. Хиландара), Београд 1991*
- *Противоречия Оригенизма, Догмат и история, Издателство Свято-Владимирского Братства 1998.*
- Хајдегер, М *Увод у метафизику, Ейдос, Врњачка Бања, 1997*
- *Ontologija-hermeneutika faktičnosti, Akademska knjiga, Novi Sad, 2007.*
- Хајнцер, Ф *Примједбе уз појам воље Максима Исповједника (српски превод Д. Перовић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*
- Хартман, Н *Нови путеви онтологије, Бигз, Београд, 1968.*
- Hegel, G. V. F *Istorija filozofije (tom 3), Kultura, Beograd, 1970.*
- Heraklit *O prirodi, Oktoih, Podgorica, 2001.*
- Христу, П *Максим Исповједник о бесконачности човјека (српски превод М. Кнежевић и А. Јањушевић), Луча XXI-XXII (2004-2005) Никшић, 2006.*

- Russel, N *The Doctrine of Deification in the Greek Patristic Tradition*, Oxford University press, NY, 2006.
- Шервуд П *Максим и оригенизам*. (српски превод А. Димитријевић), *Αρχη και τέλος*, Луча XXI-XXII (2004-2005) Нукшић, 2006.
- Sherwood, P *“The Earlier Ambigua of Saint Maximus, “Orbis catholicus”, Herder, Romae, 1955.*
- *St. Maximus the Confessor-The Ascetic life the Four Centuries on Charity*, London, Longmans, Green and Co, 1955.
- Quasten, J *Patrology* (vol. 1 and vol. 2), Spectrum Publishers, Utrecht – Antwerp, 1950.

6) Серен Кјеркегор

- Agacinski, S. A *Conceptions and Deaths of Soren Kierkegaard*, The Florida State University Press, The University of Texas at Austin, USA, 1988.
- Aabye, S. *The Journals of Kierkegaard*, New York, Harper & Brothers, 1959.
- Aristotel, *Nikomahova etika*, Zagreb, Globus, 1988.
- Aristotel, *O duši*, Podgorica, Oktoih, 2001.
- Astley, J.; Brown, D. & Loades, A. *Evil A Reader; Problems in Theology*, London-New York, T & T CLARK, 2003.
- Barret, W. *Kierkegaard-Irrational man: a study in existential philosophy*, London, Mercury Books, 1964.
- Blond, P. *Post - Secular Philosophy: Between philosophy and theology*, London and New York, Routledge, 2005.
- Berdajev, N. *Duh i sloboda*, Beograd, Logos, 1998.
- Bofre, Z. *Uvod u filozofiju egzistencije*, BIGZ, Beograd, 1977.
- Buljan, I. *„Problem postajanja pojedincem u djelu Sorena Kierkegarda“, Filozofska istrazivanja*, Zagreb, Hrvatsko filozofsko drustvo, Sv. 2, str. 277-302., 2008.
- Brujic, B. *„Vladavina svijeta i sloboda coveka“, Godisnjak za povijest filozofije (Heidegger i suvremeno misljenje)*, Zagreb, Odjel za povijest filozofije, Institut za povijesne znanosti Sveucilista u Zagrebu, GPF 7 (7), str. 53 - 68., 1989.
- Caputo, D. J. *Radical Hermeneutics - Repetition, Deconstruction and the Hermeneutic Project*, Indianapolis, Indiana University Press, 1897.
- Caputo, D. J. *How to Read Kierkegaard*, London, W. W. Norton & Company, 2008.
- Clark, L. *Blake, Kierkegaard and the Spectre of Dialectic*, New York, Cambridge University Press, 1991.
- Cochrane, C. A. *The Existentialists and God: Being and the Being of God in Thought of Soren Kierkegaard, Karl Jaspers, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre, Paul Tilich, Etienne Gilson and Karl Barth*, Philadelphia, The Westminster Press, 1956.
- Cottingham, J. *On Meaning of Life*, London, Routledge, 2003.
- Danon, M. *„Biblijske ličnosti u Kjerkegorovoj filozofiji“*, Teme - casopis za drustvene nauke, Nis, Univerzitet u Nisu, Br. 4, str. 579-596., 2005.
- Dekart, R. *Meditacije o prvoj filozofiji*, Beograd, Plato, 1998.
- Dru, A. *The Journals of Kierkegaard*, Cansas City, New York, Harpers & Brothers, 1959.

- Evans, C. S. *Passionate Reason: Making Sense of Kierkegaard's Philosophical Fragments*, New York, Oxford University Press, 1992.
- Evans, C. S. *Kierkegaard's Ethic of Love - Divine Commands and Moral Obligations*, New York, Oxford University Press, 2004.
- Evans, C. S. *Kierkegaard on faith and the self: collected essays*, Texas, Baylor University Press, 2006.
- Ferreira, M. J. *Loves Grateful Striving: A Commentary on Kierkegaard's Works of Love*, New York, Oxford University Press, 2001.
- Ferreira, M. J. *Kierkegaard*, Hong Kong, Wiley-Blackwell, 2009.
- Ferguson, H. *Melancholy and the Critique of Modernity: Soren Kierkegaard's Religious Psychology*, London and New York, Routledge, 2005.
- Gardiner, P. *Kierkegaard*, New York, Oxford University Press, 1988.
- Geoffey, A. H. *Keirkegaard and the Ends of Language*, Minneapolis · London, University Minnesota Press, 2002.
- Gill, H. J. *Essays on Kierkegaard*, USA, A Bell and Holwel Company, 1969.
- Giles, J. *Kierkegaard and Japanese Thought*, New York, Palgrave Macmillan, 2008.
- Gilbert&Kun, *Istorija estetike*, Beograd, Dereta, 2004.
- Govedarica, M. *Filozofska analiza iracionalnosti: izmenjena stanja svesti i slabosti volje*, PanCev, Mali Nemo, 2006.
- Golomb, J. *In Search to Authenticity — From Kierkegaard to Camus*, London, Routledge, 2005.
- Guignon, C. *The Existentialists: Critical Essays on Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger and Sartre*, USA, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2004.
- Golubovic, A. „Recepcija Kierkegaarda u Hrvatskoj Filozofska istraživanja, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, Vol. 28, No. 2, str. 253-270., 2008.
- Golubovic, A. „Vježbanje u kršćanstvu (Kierkegaardov doprinos u tumačenju kršćanske religije)44, Filozofska istraživanja, Zagreb, Hrvatsko filozofsko društvo, Vol. 28. No.4, str. 857 - 868., 2008.
- Golubovic, A. „Od egzistencijalne nedoumice do filozofije egzistencije u S. Kierkegaarda44, *Obnovljeni život - časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Zagreb, Filozofsko teoloski institut Družbe Isusove, Vol. 63., No. 3., str.257 - 273., 2008.
- Golubovic, A. „Kierkegaardova epistemologija religije44, *Obnovljeni život - časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Zagreb, Filozofsko teoloski institut Družbe Isusove, Vol.65., No. 2., str. 239 - 262., 2010.
- Gordon, D. M. *Kierkegaard in the Present Age*, Marquette Studies in Philosophy, Marquette, Marquette University Press, No 27., 2001.
- Habermas, J. *Postmetafizičko misljenje*, Beograd, Beogradski krug, 2002.
- Hall, A. L. *Kierkegaard and the Teachery of Love*, Cambridge, UK, Cambridge University Press, 2004.
- Hannay, A. & M.; Gordon, D. *The Cambridge Companion to Kierkegaard*, UK, Cambridge University Press, 2004:
- Hill, G. J. *Essays on Kierkegaard*, Mineapolis, Burgess Publishing Company, 1969.
- Holm, S. „Sopenhauer i Kjerkegor“, *Zbornik tekstova: Sopenhauer i savremena misao (priredio Maksim Santini)*, Novi Sad, Bratstvo-Jedinstvo, 1990.
- Howland, J. *Kierkegaard and Socrates: A Study in Philosophy and Faith*, New York, Cambridge University Press, 2006.
- Jaspers, K. *Um i egzistencija*, Beograd, Plato, 2000.
- Kaufman, W. *Existentialism from Dostoevsky to Sartre*, USA, Meridian Books, 1956.
- Kaufman, W. *A perface to Kierkegaard, Existentialism, Religion, and Death*, New York, New American Library, 1976.

- Kribl, J. „Berdajeva egzistencijalna filozofija“, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, Katolicki bogoslovni fakultet Sveucilista u Zagrebu, Vol. 37., No. 1 - 2., 1967.
- Kribl, J. „Refleksije nad poimanjem egzistencijalne slobode“, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, Katolicki bogoslovni fakultet Sveucilista u Zagrebu, Vol. 41, No. 4., 1971.
- Kosch, M. *Freedom and Reason in Kant, Schelling and Kierkegaard*, New York, Clarendon Press, 2006.
- Llewelyn, J. *Margins of Religion: Between Kierkegaard and Derrida (Studies in Continental Thought)*, Bloomington, USA, Indiana University Press, 2009.
- Lippitt, J. *Routledge Philosophy Guidebook to Kierkegaard and Fear and Trembling*, London and New York, Routledge, 2004.
- Liehu, H. *Søren Kierkegaard's theory of stages and its relation to Hegel*, Helsinki, The Philosophical Society of Finland, 1990.
- Ivalantschuk, G. *Kierkegaard's Thought*, Princeton, Princeton University Press, 1974.
- Malantschuk, G. H. *Kierkegaard's Concept of Existence*, Marquette Studies in Philosophy No. 35., 2003.
- Mooney, F. E. *Ethics, Love and Faith in Kierkegaard: Philosophy Engagements*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 2008.
- Moore, E. C. *Spiritual Writings of Kierkegaard*, Farmington, PA, Plough Publishing House, 2007.
- Pattison, G. *Kierkegaard, Religion and the Nineteenth-Century Crisis of Culture*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Pattison, G. *Kierkegaard's Upbuilding Discourse*, London and New York, Routledge, 2002.
- Perkins, L. R. *Sickness Unto Death (International Kierkegaard Commentary)*, USA, Macon, Georgia, Mercer University Press, 1987.
- Phillips, D. Z.; Timothy, T. *Kant and Kierkegaard on Religion*, USA, St. Martin Press, 2000.
- Rocca, E. „Kierkegaard's Religious Aesthetics as Basis for a Dialogue Among Religions“, *Arhe - časopis za filozofiju*, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 31- 39., 1/2005.
- Roos, S. J. H. *Søren Kierkegaard and Catholicism*, The Newman Press, Westminster, Maryland, 1954.
- Safet, B. „Biografsko Čitanje i razumevanje Kierkegora“, *Arhe - časopis za filozofiju*, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 7 - 16., 1/2005.
- Simmons, J. A.; Wood, D. *Kierkegaard and Levinas: Ethics, Politics, and Religion (Indiana Series in the Philosophy of Religion)*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 2008.
- Shelley, O'H. *Kierkegaard Within Your Grasps*, Canada, Wiley Publishing, 2004.
- Schonbaumfeld, G. *A Confusion of the Spheres, Kierkegaard and Wittgenstein on Philosophy and Religion*, New York, Oxford University Press, 2007.
- Stewart, J. *Kierkegaard's relations to Hegel Reconsidered*, New York Cambridge, 2003.
- Stokes, P. *Kierkegaard's Mirrors: Interest, Self and Moral Vision*, New York, Pilgrimage Macmillan, 2010.
- Schulz, W. *Fichte and Kierkegaard*, Pfullingen, 1997.
- Sestov, L. *Kierkegor i egzistencijalna filozofija (Glas vapijućeg u pustinji)*, Beograd, Plato, 2002.
- Sestov, L. *Atina i Jerusalim*, Budva, Mediteran, 1990.
- Sijakovic, B. *Mythos, physis, psyche: ogledanje upredskratskoj "ontologiji" i "psihologiji"*, Niksic, Jasen, 2002.
- Taylor, C. M. *Journeys to Selfhood - Hegel & Kierkegaard*, New York, Fordman University Press, 2000.

- Teplic, K. *Kjerkegor, Beograd, Grafos, 1980.*
- Thulstrup, N. *Kierkegaard's Relation to Hegel, New Jersey, Princeton University Press, 1980.*
- Tsakiri, V. *Kierkegaard : Anxiety, Repetition and Contemporaneity, London, Palgrave Macmilan, 2006.*
- Todorović, M..... *„Ozbiljnost - Kjerkegorov „ontološki“ pojam?“ , Arhe - časopis za filozofiju, Novi Sad, Filozofski fakultet, str. 17 -31., 1/2005.*
- Walsh, S. *Kierkegaard: Thinking Christianly in an Existential Mode (Christian Theology in Context), New York, Oxford University Press, 2009.*
- Weston, M. *Kierkegaard and Modern Continental Philosophy, London and New York, Routledge, · 2003. ·*
- Weston, M. *Kierkegaard, Oxford, Oneworld, 2003.*
- Wyschogrod, M. *Kierkegaard and Heidegger: The ontology of existence, New York, Humanities Press, 1954.*
- Zurovac, M. *Umjetnost kao istina i laž bića, Novi Sad, Matica srpska, 1986.*
- Žigmanov, T. *Filozofijska recepcija problema odnosa religioznosti i pojmovna osoba i ličnost, Crkva u svijetu 35 (2000), br.3, str. 301-305, Subotica, 2000.*
- Životić, M. *Egzistencija, realnost i sloboda, Beograd, Velika edicija ideja, 1973.*
- Žunjić, S..... *„Pojmovnost i metafora“, Theoria - časopis filozofskog društva Srbije, Beograd, Broj 3 - 4., 1982.*

Чланови комисије:

1. _____

2. _____

3. _____

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Александра Ерића

Име и презиме ментора: Игњатије Мидић

Звање: Редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. *Το μυστήριον της εκκλησίας*, Αθήναι 1989.
2. *Сећање на будућност*, Београд 1995, Пожаревац, 2009².
3. *Биће као есхатолошка заједница*, Пожаревац, 2008.
4. *Проблем смрти у хришћанској онтологији*, Пожаревац, 2012.
5. „Проблем смрти у хришћанској теологији“, *Саборност. Теолошки годишњак*, IV (2010), Пожаревац 2010, 51–65.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум 5.4.2013.

М.П.
